

Prace Filologiczne 2022 (77): 571–587

ISSN 0138-0567; e-ISSN 2720-5037

Copyright © by Bożena Żilo, 2022

Creative Commons: Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-

-Bez utworów zależnych 3.0 PL (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.32798/pf.1046>

BOŻENA ŻILO

Uniwersytet Warszawski

e-mail: zilo.bozena@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7984-5166>

UWAGI O ETYMOLOGII I MOTYWACJI
PRZEDWOJENNYCH URZĘDOWYCH
NAZW MIEJSCOWOŚCI GMINY TURGIELE
NA WILEŃSZCZYŹNIE

NOTES ON ETYMOLOGY AND MOTIVATION OF THE PRE-WAR
OFFICIAL PLACES NAMES OF TURGIELE
COMMUNITY IN VILNIUS REGION

ABSTRACT: This article comments on the etymology and motivations of official names (oikonyms) of places of the pre-war commune of Turgiele (lith. Turgeliai) in the Vilnius voivodship, now belonging to the Vilnius district in Lithuania and the Ashmyany region in Belarus. This area is an area of intensive Lithuanian-Slavic linguistic and cultural contact, which has had and continues to have a strong influence on the formation of specific forms of toponyms. Onomastic materials were extracted from pre-war sources. Based on them, the author analyzed the collected oikonyms and attempted to describe the basic methods of their Slavization.

KEYWORDS: oikonyms, Vilnius voivodeship, borderlands, hybrids, affixes

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie uwag o etymologii i motywacji przedwojennych urzędowych nazw miejscowości (ojkonimów) gminy Turgiele.

Problematyka nazw miejscowych (obiektów zamieszkałych i niezamieszkałych) funkcjonujących na pograniczach była wielokrotnie podejmowana przez

badaczy polskich, litewskich i białoruskich. Ojkonimy oraz mikrotoponimy polsko-litewsko-białoruskiego pogranicza językowego badali Michał Kondratiuk (Kondratiuk 1974, 1985, 1986) i Tamara Buch (Buch 1961, 1966), pogranicza litewsko-białoruskiego – Michał Biryła i Aleksandras Vanagas (Biryła, Vanagas 1968), o nazwach miast, wsi oraz miasteczek na pograniczach pisał Kazimieras Garšva (Garšva 2009, 2019), mikrotoponimy pogranicza litewsko-białoruskiego badały Natalia Ananiewa (Ananiewa 1993) i Ana Romańczuk (Romańczuk 2003)¹. Znaczące miejsce w badaniach nad nazwami miejscowymi oraz nazwami wodnymi zajmuje artykuł Jana Otrębskiego poświęcony sławizacji toponimów (Otrębski 1963). Z kolei polski badacz Jan Safarewicz zajmował się nazwami zawierającymi bałtycki formant słowotwórczy *-iszki* (Safarewicz 1956, 1982). Należy również wspomnieć o pracy Stasysa Tarvydas (Tarvydas 1958) dotyczącej form litewskich nazw miejscowych, metod badawczych, etymologii, nazw obiektów zamieszkałych i niezamieszkałych, zmian nazw oraz nazw gwarowych. Sufiksalnemu litewskiemu nazwom miejscowości pracę doktorską poświęciła Marija Razmukaitė (Razmukaitė 1998)². Przedmiotem zainteresowań naukowych Aleksandra Adamkowicza są zaś toponimy i hydronimy z pozostałościami języka litewskiego z obszaru Witebszczyzny na Białorusi (Adamkovič 2012). W ciągu ostatnich 20 lat powstało wiele prac litewskich badaczy dotyczących nazw miejscowych poszczególnych litewskich gmin³. Brak zaś szczegółowych badań poświęconych wyłącznie przedwojennym nazwom miejscowości gminy Turgiele

¹ Zob. także Vajčūlite-Romančuk, O. (2009). Nekotorye osobennosti slovoobrazovaniā ojkonimov ostroveckogo rajona. W: *Kalba ir tarpkultūrinė komunikacija. Konferencijos medžiaga, 2 d.* (19–22). Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

² Należy też wspomnieć, że autorem wielu prac poświęconych litewskiej toponimii oraz hydronimii, pomysłodawcą słownika litewskich nazw miejscowych *Lietuvos vietovardžių žodynas* był Aleksandras Vanagas. Stworzył on klasyfikację hydronimów (Vanagas 1970), która do tej pory jest stosowana przez litewskich onomastów również podczas analizy toponimów.

³ Zob. m.in. Adamonytė, V. (2015). Daujėnų valsčiaus vietovardžiai. W: *Lietuvos Lokaliniai Tyrimai. Kalbotyra*: <http://www.llt.lt/kalba.htm> (dostęp 17.03.2016); Bilkis, L. (2012). Dėl kai kurių lietuvių oikonimų darybos ir kilmės dvejojumo, *Acta Linguistica Lituanica*, LXVI, 99–118: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367187577573/DS.002.0.01.ARTIC> (dostęp 03.17.2016); Endzelytė, R. (2004). Šiaurės vidurio Lietuvos vietovardžiai su priesaga *-išk*, *Acta Linguistica Lithuanica*, I, 1–10; Jodelienė, N. (2012). XX amžiaus pirmosios pusės Kriukų valsčiaus vietovardžių daryba, *Lietuvos Lokaliniai Tyrimai. Kalbotyra*: <http://www.llt.lt/kalba.htm> (dostęp 21.03.2016); Karaliūnas, S. (2006). Dainava. Vardo reikšmė, istorija ir kilmė, *Baltistica*, 41 (1), 103–117: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/article/download/1140/1063> (dostęp 27.03.2016); Mickienė, I., Baičiūnaitė-Lužinienė, L. (2013). *Onomastikos įžvalgos*. Vilnius: Vilniaus universiteto Kauno Humanitarinis fakultetas: http://www.khf.vu.lt/dokumentai/failai/katedru/lietuviu/Onomastikos_izvalgos_Mickiene_Baciunaite-Luziniene_2013.pdf (dostęp 17.12.2015); Mickienė, I., Baranuskaitė-Sereikienė, G. (2012). *Labūnavos krašto toponimija: lingvistinės įžvalgos*, *Lituanistica*, 58, nr 2 (88), 161–179: <http://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica/article/viewFile/2298/1188> (dostęp 25.05.2016).

na współczesnym pograniczu litewsko-białoruskim (zob. Garšva 2019⁴).

Dzisiejsza gmina Turgiele (lit. *Turgelių seniūnija*) jest położona w północno-wschodniej części rejonu solecznickiego (lit. *Šalčininkų rajonas*) w okręgu wileńskim (lit. *Vilniaus apskritis*). Nazwa gminy wywodzi się od litewskiego leksemu *turgelis* ‘(mały) targ, bazarek, ryneček’ (por. lit. *turgus* ‘targowisko, bazar, rynek’, por. Žilo 2020, s. 388–389). Większość mieszkańców w kontaktach nieoficjalnych posługuje się tzw. mową prostą (gwarą białoruską), a także językiem polskim (polszczyzną kresową), językiem rosyjskim, białoruskim i/lub litewskim. Ludność używająca w kontaktach domowych języka litewskiego stanowi tu mniejszość, nie tworząc zwartej społeczności. Najczęściej są to nieliczne młode rodziny mówiące w języku ogólnym. Brak gwar litewskich na obszarze współczesnej gminy Turgiele potwierdzają również badania litewskich dialektologów (zob. Bacevičiūtė i in. 2004, s. 111–132)⁵.

W ciągu wieków stykały się tu ze sobą i współistniały różne kultury i języki. Ludność zamieszkująca te tereny posługiwała się językami: litewskim, białoruskim, polskim oraz rosyjskim. Dawniej mieszkali tu również Tatarzy i Żydzi⁶. Według spisu ludności z 1931 roku gminę wiejską Turgiele zamieszkiwały 13 542 osoby (zob. WMRP, s. 85). W 1932 roku w parafii turgielskiej odnotowano 9717 Polaków, 2 Białorusinów, 18 Rosjan. Wskazano również różnorodność konfesji, rejestrując m.in. 1 kalwina, 18 prawosławnych, 248 żydów, 18 staroobrzędowców (Juchniewicz 2011, s. 14)⁷. Polaków utożsamiano wówczas z katolikami.

Przedmiotem badań przedstawionych w niniejszym artykule jest 227 ojkoniów, czyli niepowtarzających się urzędowych nazw miejscowości w roku 1938 należących do gminy Turgiele w ówczesnym województwie wileńskim, stosowanych w odniesieniu do 307 jednostek administracyjnych. Różnice ilościowe między liczbą onimów a liczbą obiektów wynikają z faktu, że niektóre spośród tych jednostek onomastycznych wielokrotnie się powtarzają, np. nazwa *Gołębszczyzna* odnosiła się do wsi i zaścianka, nazwa *Kierdziejewce* – do folwarku, wsi i zaścianka, nazwa *Taboryszki* – do majątku, miasteczka oraz osady młynarskiej. Analizowany materiał nazewniczy został wyekscerpowany z *Wykazu miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej* (WMRP), porównany z internetową mapą administracyjną RP

⁴ W swojej pracy badacz analizuje m.in. kilka nazw miejscowości należących do współczesnej gminy Turgiele.

⁵ O gminie Turgiele nie pisze w swojej pracy także O. Chomiński (Chomiński 2010).

⁶ Zob. Machulak, M. (2010). *Turgiele*: <https://www.soleczniki.pl/turgiele> (dostęp 09.04.2022).

⁷ Więcej o składzie ludności badanego obszaru zob. B. Žilo (Žilo 2020). Z kolei o składzie narodowościowym wsi Kamionka należącej do gminy Kamionka i parafii Turgiele pisała H. Karaś (Karaś 1999). O gwarze Kamionki koło Solecznik. W: J. Rieger (red.), *Język Polski Dawnych Kresów Wschodnich*, t. II: Wydawnictwo Naukowe Semper, 77–93.

z lat 40. XX w. (BMK), wykazem miejscowości Litwy Radzieckiej (LASŽ), współczesną internetową mapą administracyjną Republiki Litewskiej (MRL), wykazami miejscowości Białorusi (SNNPGW, NNPBR) oraz współczesną internetową mapą administracyjną Białorusi (MRB). Niektóre miejscowości w 1938 roku należące do gminy Turgiele obecnie wchodzą w skład gmin Kamionka (lit. *Akmenynė*), Miedniki (lit. *Medininkai*), Rakańce (lit. *Rukainiai*) lub też rejonu oszmiańskiego na terenie obecnej Białorusi. Współczesna gmina Turgiele liczy 66 miejscowości⁸.

Zastosowana metoda gromadzenia materiału pokazuje, że zmiany administracyjne niosły ze sobą różne zmiany form analizowanych toponimów, m.in. fonetyczne, morfologiczne i inne. Zaobserwowano również zmiany terytorialne, „znikanie” niektórych ojkonimów, np. jedna z miejscowości ówczesznie należących do gminy Turgiele, wieś Długa Ulica, obecnie jest włączona do miasteczka Turgiele. Nazwa ta jednak przetrwała na danym terytorium – znajduje się tam ul. Długa (lit. *Ilgoji gatvė*).

Ze względu na obszar – pogranicze bałtycko-słowiańskie, z którego pochodzą badane ojkonimy, ustalenie ich etymologii często jest trudne. Są one zróżnicowane pod względem pochodzenia językowego i struktury językowej. Były tworzone od litewskich podstaw słowotwórczych i słowiańskich, w tym wschodniosłowiańskich i polskich. Zawierają formanty litewskie i słowiańskie. Charakterystycznym dla tego obszaru zjawiskiem są również hybrydy językowe.

W celu ustalenia etymologii ojkonimów korzystałam z litewskich i polskich słowników toponimów (LVŽ, NMP, LHEŽ), słowników etymologicznych nazw osobowych (m. in.: LPŽ, NP, SSNO, BA), słowników współczesnego języka litewskiego (DLK, LKŽ) oraz własnej znajomości funkcjonujących na danym obszarze języków i ich odmian gwarowych⁹.

Czytelną etymologię mają takie nazwy miejscowe, jak *Leśna*, *Krzywa*, *Równiny*, *Wiewiórki*, *Podlesie*, *Biały Dwór*, *Długa Ulica*, *Łysa Górka*, *Stara Wieś*, *Wielki Las*. Możemy je etymologizować na gruncie języka polskiego od apelatywów *las*, *krzywy*, *równina*, *wiewiórka*, *pod* i *las*, *biały* i *dwór*, *długi* i *ulica*, *łysy* i *górką*, *stary* i *wieś*, *wielki* i *las*. Z kolei niewątpliwe pochodzenie wschodniosłowiańskie mają onimy *Brod* – wschł. *брод* ‘bród’, *Dacza* – ros. *дача* ‘domek letniskowy’, *Wiereja* – wschł. *верей*, por. pol. dawn. *wierzeje* ‘dwuskrzydłowa brama zbita z desek; wrota’, *Koczerga* – biał. *качарга*, ros. *коцарга* ‘pogrzebac’, *Słoboda* – biał. *слабада* ‘nowo założona osada, wolna od podatków na kilkanaście lat’, *Wołynka* – ros. *волынка* ‘instrument muzyczny’, *Mielnica* – ros. *мельница* ‘młyn’, por.

⁸ Zob. *Turgelių seniūnija*: <http://www.salcininkai.lt/lit/Turgeliu-seniunija/40850> [dostęp 12.01.2020].

⁹ Na potrzeby analizy opracowałam słowniczek etymologiczno-motywacyjny opisanych nazw miejscowych. Ze względu na ograniczenia formalne nie został on umieszczony w niniejszym artykule w całości.

stp. *mielnik* ‘młynarz’. Należy jednak zaznaczyć, że na przestrzeni wieków niektóre z tych nazw mogły ulec procesom adaptacji translatorskiej – polonizacji lub/i rusyfikacji. Prześledzenie tych zmian wymaga odrębnych dogłębnych badań historycznych – analizy nazw w ujęciu diachronicznym.

Wyrazistą motywację odimienną mają m.in. następujące ojkonimy:

Aleksandrówka – pol. im. *Aleksander*, por. lit. *Aleksandras*, biał. *Аляксандр*, ros. *Александр*¹⁰;

Andrzejowo – pol. *Andrzej*, por. lit. *Andrius*, biał. *Андрэй*, ros. *Андрей*;

Franciszkowo – pol. *Franciszek*, por. lit. *Pranciškus*, biał. *Францішак*, ros. *Франциск*;

Iwanówka – ros. *Иван*, biał. *Ян, Иван*, por. lit. *Jonas*, pol. *Jan*;

Karolinowo – pol. *Karolina*, por. lit. *Karolina*, biał. *Караліна*, ros. *Каролина*;

Michałowo – pol. *Michał*, por. lit. *Mykolas*, biał. *Міхаіл*, ros. *Михаил*;

Michałówka – pol. *Michał*, por. lit. *Mykolas*, biał. *Міхаіл*, ros. *Михаил*;

Pawłowo – pol. *Paweł*¹¹, por. lit. *Povilas*, biał. *Павел*, ros. *Павел*;

Piotrowo – pol. *Piotr*, por. biał. *Пётр, Пятро*, ros. *Пётр.*, lit. *Petras*;

Wiktorowo – pol. *Wiktor*, por. lit. *Viktoras*, biał. *Віктар*, ros. *Виктор*;

Zofiówka – pol. *Zofia*, por. lit. *Sofija*, biał. *Софія*, ros. *София*.

Wiele nazw miejscowości gminy Turgiele powstało od nazwisk, np.:

Bałejkowszczyzna – antr. *Baleika* LPŽ I, antr. *Балейка* BA II, antr. *Balejko* NP I;

Bouszowszczyzna – antr. *Bauša, Baušys* LPŽ I, zob. LVŽ I;

Brzostowo – antr. *Brzostowski*¹²;

Chreptowicze – antr. *Chreptowicz* NP I;

Dzitrowszczyzna – antr. *Ditrych* NP I, por. antr. *Ditrichas* LPŽ I;

Kiwańce – antr. *Kiwan, Kiwań* NP I, por. antr. *Iwaniec* NP I, por. antr. *Kiva, Kivaka, Kivach* BA II;

Kościelewszczyzna – antr. *Kościel* NP I;

¹⁰ Pol., lit., biał., ros. – formy imion występujące w językach polskim, litewskim, białoruskim i rosyjskim.

¹¹ Nazwa miejscowa powstała od imienia założyciela ks. Pawła Ksawerego Brzostowskiego. Miejscowość ta występowała też pod nazwą Republika Pawłowska.

¹² Nazwa miejscowa powstała od nazwiska założyciela ks. Pawła Ksawerego Brzostowskiego.

Łowiczyna – antr. *Łowicz* NP II, por. antr. *Lovickas* LPŽ II;

Noskańce – antr. *Nos* NP II, antr. *Naskauskas* LPŽ II, antr. *Носка, Наско, Наскевич, Насковиц* BA II.

Skwirańce – antr. *Skwira, Skwir* NP II;

Stanowicze – antr. *Stanowicz*, por. antr. *Stanowski* NP II; por. antr. *Stanys, Stanas, Stanis, Stanius* LPŽ II, por. antr. *Стань* BA I;

Charakterystyczne dla gminy turgielskiej są ojkonimy utworzone od innych ojkonimów za pomocą przedrostka *pod-*, oznaczające miejscowość znajdującą się w pobliżu innej miejscowości, np.:

Podbiałozorowszczyzna – ojk. *Białozorowszczyzna*;

Podharaburdziszki – ojk. *Haraburdziszki*;

Podkierdziejewce – ojk. *Kierdziejewce*;

Podnajduny – ojk. *Najduny*;

Podpikciuny – ojk. *Pikciuny*;

Podtaleje – ojk. *Taleje*.

Szczególnie interesujące są ojkonimy pochodzenia bałtyckiego. Ze względu na procesy sławizacji, które często utrudniają podanie właściwej etymologii i motyacji, wymagają one nieco szerszego omówienia.

Jan Otrębski podkreśla, że: „Najdawniejsze przykłady sławizacji datują się z czasów bardzo dawnych, bo z okresu, który o wieki całe poprzedził połączenie Litwy z Polską w jedno państwo – z okresu, kiedy Litwa była w szczególnie bliskich stosunkach z Rusią” (Otrębski 1963, s. 267). Według badacza, sławizacja litewskich nazw wodnych oraz miejscowych obejmowała zarówno ich białorusytynizację, jak i polonizację. Najpierw we wschodnich częściach litewskiego obszaru językowego dokonywało się białoruszczenie, następnie ruszczenie, polszczenie zaś znacznie później – ok. XV wieku, a sprawcami tego procesu byli sami Litwini, którzy przejęli obcą kulturę (Otrębski 1963, s. 267). Jak słusznie zauważa językoznawca: „(...) rozróżnienie białoruskiej postaci pewnej zesławiańszczonej nazwy litewskiej od polskiej jest w praktyce prawie niemożliwe, tym bardziej że dawne białoruskie odmianki przystosowywano często do polszczyzny litewskiej” (Otrębski 1963, s. 268). Należy też zwrócić uwagę na to, że nie tylko możemy mieć do czynienia z zesławizowanymi nazwami bałtyckimi, lecz także ze zlituanizowanymi nazwami słowiańskimi (por. Otrębski 1963, s. 268).

Jednym z podstawowych narzędzi sławizacji są zmiany fonetyczne. Na podstawie zesławizowanej nazwy *Merecz* : lit. *Merkys* można zaobserwować jeden

z najstarszych procesów – pierwszą palatalizację oraz wschodniosłowiański pełnogłos. Nazwa ta powstała od hydronimu *Merkys* – lit. *merkti* ‘zanurzać, moczyć, lać’ LHEŽ.

Od nazwy rzeki został utworzony również ojkonim *Biena* – od lit. hydr. *Bena* LVŽ I. Litewskie *e* występuje tu jako *ie*. Od hydronimu lub nazwy regionu mogła powstać także nazwa *Dajnowo* – od lit. *Dainava* LVŽ II. Na jej przykładzie widać, że sufiksowi *-ava* odpowiada formant *-owo*.

Litewskie *a*, bez względu na akcent, w nazwach spolszczonych zazwyczaj jest oddawane przez polskie *o*, np.:

Golmonty : lit. *Galmantai* – od lit. antr. *Galmantas* – lit. *gal-* (*galėti*, *gali* ‘móc, może’) + *mant-* (*mantus* ‘mądry, sprytny’);

Maliszki : lit. *Moliškės* – od lit. *molis* ‘głina’ lub lit. antr. *Molis*, *Molius* LPŽ II, por. pol. antr. *Maly*, *Mal*, *Mala* NP II, por. pol. *mały*;

Trokiele : lit. *Trakeliai* – od lit. *trakelis* – formy deminutywnej leksemu *trakas* ‘podniosła łąka w lesie, plac; pasieka, spalona część lasu’ lub od lit. antr. *Trakas* LPŽ II; por. pol. antr. *Trokiel* NP II.

Jak pisze Jan Otrębski: „Stosunkowo rzadko zamiast lit. *a* zjawia się pol. *a*” (Otrębski 1963, s. 269), np.:

Kalniszki : lit. *Kalniškės* – od lit. *kalnas* ‘góra’, por. łot. *kalns* ‘góra’ lub od lit. antr. *Kalnas* LPŽ II, por. łot. antr. *Kalns* LAG; zob. ojk. *Kalniszki* w NMP;

Szakiszki : lit. *Šakiškės* – od lit. *šaka* ‘gałąź’ lub lit. antr. *Šaka* LPŽ II, por. też lit. antr. *Šakas*, *Šakys* LPŽ II; por. pol. antr. *Szak* NP II.

Z kolei litewskie *o* długie w spolszczonych nazwach litewskich bez względu na miejsce akcentu jest zastępowane przez *a*, np. *Ażewicze* : lit. *Ožionys* – por. lit. antr. *Ožys* LPŽ II, lit. *ožys* ‘kozioł’.

Zamiast litewskiego *e* w nagłosie lub w śródgłosie pojawia się polskie *e* z poprzedzającą spółgłoską palatalną lub zdyspalatalizowaną, gdy po *e* następuje spółgłoska palatalna, np. *Turgiele* : lit. *Turgeliai*, *Trokiele* : lit. *Trakeliai*.

Litewskie *ū* (*u* długie) jest oddawane przez polskie *u* (*u* krótkie), np.:

Pikciuny : lit. *Pikčiūnai* – od lit. antr. *Pikčiūnas*, *Pikčius* LPŽ II lub lit. *pikčius* ‘zły duch, złoczyńca’; por. pol. antr. *Pikć* NP II;

Żołtuny : lit. *Žaltūnai* – być może od antr. **Žoļtun*¹³ lub od lit. *žaltys* ‘wąż’, por. też ros. *жолтый* ‘żółty’.

¹³ Forma hipotetyczna, nienotowana w słownikach.

W litewskich nazwach spolszczonych litewskie *i* (krótkie) po spółgłosce *r* jest oddawane przez polskie *y*, litewskie *r* zaś traci miękkość (dyspalatalizacja), np.: *Rymoszyszki* : lit. *Rimošiai* – od lit. antr. *Rimašas, Rymašas, Rimašius* LPŽ II, por. antr. *Rymosz, Rymorz* NP II;

Rymyszyszki : lit. *Rimšiškės* – od lit. antr. *Rimša* LPŽ II; por. antr. *Rymsza* NP II.

Ojkonim *Sejluki* – od lit. antr. *Seilius*, por. *Seilunas, Seiliūnas* LPŽ II, lit. *seilūnas* ‘śliniący się; mówiący o niczym, tuman, tępak, nikczemnik’; por. antr. *Seile* NP II – poświadcza zamianę litewskiego dyftongu *ei* na polskie połączenie *ej*.

Z kolei na przykładzie onimu *Trypojdzie* utworzonego od lit. *tripėdis* (l. mn. *tripėdžiai* ‘snopy wielkości trzech stóp’) obserwujemy adaptację litewskiego *ė* jako *oj*. Litewskie *i* (krótkie) po spółgłosce *r* zostało oddane przez polskie *y*. Nazwa ta prawdopodobnie została zeslawizowana na gruncie języka białoruskiego, a pierwsza sylaba odpowiada białoruskiemu apelatywowi *тры* ‘trzy’.

Ciekawym przykładem jest również ojkonim *Taleje*, który prawdopodobnie miał litewską postać *Tolieji* – od lit. *tolūsis* ‘daleki’, por. *tolī* ‘daleko’. W wygłosie występuje polska końcówka *-e*, litewskie *o* zostało zastąpione przez polskie *a*, litewskie *e* po *l* występuje w postaci polskiego *e*.

Dyftong *ai* w litewskich nazwach spolszczonych czasami występuje jako słowiańskie *aj*, np. *Laibiszki* : lit. *Laibiškės* – od lit. antr. *Laiba*¹⁴ LPŽ II, por. lit. *laibas* ‘smukły’; por. pol. antr. *Łajbiak* NP II 32, pol. *łajba* ‘cicha łódź’. Zazwyczaj zmienia się on trojako: w *oj*, względnie w *o* lub *ej* (por. Otrębski 1963, s. 272), np. *Żemojdzuki* : lit. *Žemaitiškės* – od lit. antr. *Žemaitis* LPŽ II lub od lit. etn. *žemaitis* ‘Żmudzin’, por. antr. *Żemojduk* NP II. Ojkonim ten zawiera również litewski formant o charakterze deminutywnym *-ukas* (por. Otrębski 1963, s. 281).

Dyftong *au* oddawany jest przez *ou*, np. *Żłoukty* : lit. *Žlaugtai* – od lit. *žlaugtas* ‘beczka na piwo; coś mokrego; słodziny, wysłodziny, wysłodki’.

W nazwach pochodzenia litewskiego adaptowanych do języka polskiego dokonuje się proces monofongizacji i dyftong *uo* oddawany jest zazwyczaj jako *o* lub *u* (por. Otrębski 1963, s. 275). W badanym zbiorze ojkonimów dyftong ten jest oddany przez *o*, np. *Jodubka* – od lit. *juoda* ‘czarna’ i lit. *upė* ‘rzeka’ lub *duobė* ‘jama’.

Litewskie *dʹ* jest zastępowane przez polskie *dź*, np. *Rudziszki* : lit. *Rudiškės* – od antr. *Rudas, Rudys, Rudis, Rudžius* LPŽ II, por. lit. *rudas* ‘brązowy’, *rūda* ‘ruda’; por. antr. *Rudy* NP II, por. pol. *rudy* ‘koloru rdzy, czerwono-brązowy’, *ruda*

¹⁴ Prawdopodobnie jest to nazwisko żydowskie (por. niem. *Laib, Leib, Laybo, Leybe* itp.; M. Gottschald (Gottschald 1954), s. 401). Patrz: LPŽ.

‘surowiec mineralny’; *Skierdzimy* – od lit. *skerdimas* ‘ubój’, ale również por. lit. *skerdzius* ‘pastuch’.

Można też zaobserwować oddawanie litewskiego *s* przez *c* w nagłosie, np. *Ckuję* – od lit. *skuja* ‘igła sosny, szyszka’.

Spółgłoska *t’* w zeslawizowanych nazwach litewskich występuje jako *ć*, np. *Cieszkany*, por. antr. *Teškelis*, *Teškius* LPŽ II, por. lit. *teškėti* ‘pryskać, rozpryskiwać się’.

Z kolei zamiast litewskiego *g’* w spolszczonej nazwie mamy *k’*, np. *Kierdziejowce* : lit. *Girdijauskai* – od lit. antr. *Girdzijauskas*, por. też *Girdziejauskas*, *Girdzijeuskas*, *Girdzius* LPŽ I.

Na gruncie języka litewskiego należy etymologizować również zeslawizowaną nazwę odapelatywną *Biedubnie* : lit. *Bedugnė*, powstała od lit. *bedugnė* ‘duża czełuść, otchłań’, zob. LVŽ I. Obserwujemy tu oddanie litewskiej spółgłoski *g* jako *b*.

Szczególną uwagę należy zwrócić także na zeslawizowane bałtyckie sufiksy słowotwórcze *-iszki* // *-yszki* : lit. *-iškės*, *-any* : lit. *-onys*, *-uny* : lit. *-ūnai*, *-uliai* : lit. *-ule*, *-eniki* : lit. *-ininkai*, *-yno* : lit. *-ynas*; *-eiki* : lit. *-eikiai*, *-uszki* : lit. *-uškės*.

Najwięcej oikonimów sufiksalnych utworzono od antroponimów oraz apelatywów za pomocą formantu *-iszki* // *-yszki* (: lit. *-iškės*), np.:

Botwiniszki – lit. *batvinis* ‘burak’, por. antr. *Batvinis*, *Batvinius* LPŽ I, antr. *Botwina* NP I, pol. *botwina* ‘liście buraków’;

Bujaniszki – antr. *Bujanas* LPŽ I, antr. *Bujan* NP I, antr. *Буян* BA II, antr. *Bujāns* LAG;

Cyganiszki – antr. *Cygan* NP I, pol. etn. *Cygan*, antr. *Цыган* BA II, por. biał., ros. etn. *цыган*; antr. *Ciganas* LPŽ I, por. lit. *cigonas*, *čigonas*;

Gierwiszki – lit. *gervė* ‘żuraw’, antr. *Gervė* LPŽ I, por. antr. *Gierwas*, *Gierwa* NP I;

Haraburdziszki – antr. *Галабурда* BA II, antr. *Alaburda* LPŽ I, antr. *Chalaburda*, *Harabarda* NP I, zob. LVŽ I;

Jusieliszki – antr. *Juselis* LPŽ I, antr. *Jusiel* NP I;

Katuciszki – antr. *Katutis* LPŽ I, por. antr. *Kotuc* NP I;

Kosaciszki – ros. *косач* ‘cietrzew (samiec)’, por. antr. *Kosac* NP I, antr. *Kasaitis* LVŽ I;

Lipnieszki – antr. *Lipnys* LPŽ II, antr. *Lipnik* NP II, por. pol. dawn. *lipnik*, lit. *lipnus* ‘lepki’;

Łajgiszki – antr. *Laigonas* LPŽ II; por. lit. *laigonas* ‘brat żony, szwagier’;

Makuciszki – antr. *Makutis*, *Makuta* LPŽ II, antr. *Макым*, *Макыма* BA II;

Małyniszki – antr. *Małyn, Małynia, Małyń* NP II, por. lit. *malinti* ‘mleć *malinyčia* ‘młyn’;

Mikuliszki – antr. *Mikula, Mikulis* LPŽ II; antr. *Mikuł, Mikuła Mikuli, Mikulla, Mikóła* NP II;

Potrubiszki – lit. *po* ‘pod’ i *troba* ‘chata’, por. antr. *Patrubavičius* LPŽ II;

Skorwodziszki – antr. *Skarvada* LPŽ II; por. lit. barb. *skarvada* ‘patelnia’; biał. *скарвада* ‘patelnia’;

Słociszki – antr. *Słota, Słot* NP II, por. pol. *słota* ‘plucha, długotrwały deszcz’, por. biał. *слата* ‘słota’;

Uściszki – antr. *Ustas* LPŽ II, por. antr. *Justas*; por. antr. *Uściec* NP II;

Wojtkiszki – antr. *Vaitkus* LPŽ II, antr. *Wojtko, Wojtek : Wojciech* SSNO VI, antr. *Boŭmko : Boŭmex* BA II;

Wołyniszki – antr. *Wołyn, Wołyń* NP II, por. też n. reg. *Wołyń*, ros. *волына* ‘pistolet’.

W ten sposób tworzone nazwy występują jako rzeczowniki zbiorowe używane stale w liczbie mnogiej (por. Kondratiuk 1985, s. 202).

Jak pisze Kazimieras Garšva:

Przyrostek toponimiczny *-išk-* posiadali jedynie Litwini. Według badań językoznawcy J. Safarewicza na obecnym obszarze języka litewskiego za pomocą tego formantu utworzono od 12% do 45% nazw miejscowości należących do jednej gminy. Zatem na wschodzie, gdzie tego typu oikonimy stanowią ponad 12%, język litewski mógł zostać utracony niedawno, zaś tam, gdzie tego typu toponimy liczą 4–12%, znajduje się dawny obszar języka litewskiego (Garšva 2009, s.65)¹⁵.

W badanej gminie turgielskiej nazwy na *-iszki* (odapelatywne i odantroponimiczne) stanowią około 15%.

Według Jana Safarewicza, za pomocą wspomnianego sufiksu najliczniej były tworzone nazwy dzierżawcze – od nazwiska lub od imienia właściciela czy nazwy dworu, do którego należała miejscowość lub jej mieszkańcy, rzadsze były nazwy powstałe od zawodu, narodowości lub pochodzenia mieszkańców, bardzo rzadkie nazwy powstałe od hydronimów (zob. Safarewicz 1982, s. 57).

Na drugim miejscu pod względem liczebności znalazł się formant *-any*, np.:

¹⁵ Tłumaczenie autorskie. Oryginał brzmi następująco: „Vietovardžių priesagą *-išk* turėjo vien lietuviai. Kalbininko Jano Safarevičiaus apskaičiavimu, dabartiniame lietuvių kalbos plote šią priesagą turi nuo 12% iki 45% valsčiaus gyvenviečių. Taigi rytuose, kur šią oikonimų ne mažiau kaip 12%, lietuvių kalba galėjo būti prarasta neseniai, o kur šią vietovardžių 4–12%, yra senojo lietuvių kalbos ploto riba“ (Garšva 2009, s. 65).

Kurmielany – antr. *Kurmelis* LPŽ I, lit. *kurmis*, *kurmelis* ‘kret, krecik’, por. antr. *Kurmis* NP I;

Misiuczany – antr. *Misiukas* LPŽ II, por. antr. *Misiuk* NP II;

Niegibany – antr. *Niegiba* NP II;

Ślimiany – antr. *Ślima*¹⁶ NP II, por. też antr. *Sliman*, *Szliman*¹⁷ NP II.

Jan Otrębski pisze, że nazwy miejscowości utworzone za pomocą tego przyrostka są formami liczby mnogiej nazwisk na *-(i)onis* (por. Otrębski 1965, s. 204). Według Michała Kondratiuka, litewski formant *-onis* (l. mn. *-onys*) używany jest do tworzenia patronimików oraz do określenia nazw osób od miejsca zamieszkania (por. Kondratiuk 1985, s. 204).

Kolejny sufiks, za pomocą którego są tworzone nazwy miejscowości gminy Turgiele, to *-uny*, np. *Ancuny* – od antr. *Anciūnas* LPŽ I, *Jankuny* – od antr. *Jankūnas* LPŽ I, por. antr. *Jankun* NP I. Wyżej wspomniany badacz ten formant określa jako patronimiczny i podaje przykłady nazw utworzonych za jego pomocą, np. *Jasiūnai* : *Jasiūnai* w powiecie wileńskim (obecnie w rejonie solecznickim) powstałe od antroponimu *Jasiūnas* (zob. Otrębski 1965, s. 207).

Przyrostek *-ulis* natomiast służy do tworzenia form deminutywnych, a imiona na *-ulis* według Jana Otrębskiego występują również w funkcji nazwisk (zob. Otrębski 1965, s. 128). Wśród badanych nazw mamy zaś m.in. następujące ojkonimy na *-ule*:

Mikszule – antr. *Mikša*, *Mikšas* LPŽ II, antr. *Mikšua* : *Николай* BA I; antr. *Miksz*, *Miksza*, *Mikszo* SSNO III;

Ancule – antr. *Ancas* LPŽ I;

Bohdziule – antr. *Bogdziul*, *Bohdziul* NP I; por. antr. **Bagdžiulis* /of. *Bogdziul*, *Bohdziul* LPŽ I.

Formant *-ininkai* (*-eniki*) jest typowym formantem toponimicznym. W gminie Turgiele jest jednak bardzo rzadki – reprezentuje go tylko jedna jednostka onimiczna *Wołokieniki* : lit. *Valakininkai*, por. antr. *Valakas*, *Valaka* LPŽ II.

Z kolei sufiks *-ynas* Jan Otrębski opisuje następująco:

(...) rzeczowniki na *-ynas* oznaczają przedmioty (w najogólniejszym znaczeniu tego wyrazu), którym towarzyszy pewien stosunek uczuciowy osób mówiących; są to więc z jednej strony augmentativa, z drugiej zaś deminutiva. Należy przy tym jeszcze dodać, że pewną grupę wśród wyrazów deminutywnych stanowią patronymica. (...) Wśród wyrazów na *-ynas* nie brak nazw fizjograficznych oraz nazw miejscowości (Otrębski 1965, ss. 198–199).

¹⁶ Od niem. antr. *Schlimm*.

¹⁷ Od niem. antr. *Schliemann*.

Należy też wspomnieć, że za pomocą tego przyrostka są tworzone nazwy oznaczające pewne zbiory, np. *beržynas* ‘brzeźniak’ lub ‘miejsce, gdzie rośnie dużo brzoź’, *knygynas* ‘księgarnia’ lub ‘miejsce, w którym znajduje się dużo książek’. W omawianym zbiorze znalazł się ojkonim *Žagaryno* – od antr. *Žagaras* LPŽ II lub lit. *žagaras* ‘chrust’ (por. Otrębski 1965, s. 198).

Za pomocą sufiksu *-ejki* została utworzona jedynie jedna nazwa: *Łapiejki*. Prawdopodobnie powstała ona jako nazwa pluralna od antroponimów z litewskim sufiksem *-eikis*, *-eika* o funkcji pejoratywnej: *Lapeika*, *Lapeikis* (por. Kondratiuk 1985, s. 205).

Formant *-uszki* (*-uškęs*)¹⁸ reprezentuje jeden onim: *Borkuszki* – od antr. *Bar-kas*, *Barkys*, *Barkus* LPŽ I lub pol. *bór*, *borek*.

W badanym zbiorze znajdują się również nazwy zawierające litewskie przedrostki *anta-* (lit. *anta-*) oraz *po-* (lit. *pa-*). Za pomocą pierwszego prefiksu została utworzona nazwa zaścianka *Antałanka* – od lit. *lanka* ‘łąka’, za pomocą drugiego np. nazwa majątku *Pobień* – od hydr. lub ojk. *Biena*. Litewski prefiks *pa-* mają rzeczowniki oznaczające miejsce, np. *pamiškė* ‘miejsce obok lasu’. Podczas procesu nominacji ojkonim *Pobień* (lit. *Pabenė*) prawdopodobnie oznaczał ‘wieś, majątek nad rzeką Bieną’, a onim *Antałanka* ‘zaścianek na łące’.

Wśród badanych ojkonimów występują także formacje hybrydalne. Pojęcie hybrydy językowej w odniesieniu do ojkonimów stosuję szeroko za Michałem Kondratiukiem. Jak pisze badacz:

Hybrydami w ojkonimii (...) mogą być zarówno nazwy złożone (*composita*) z dwóch lub kilku członów, z których każdy pochodzi z innego języka, jak i nazwy proste, czyli ich podstawa derywacyjna i formant toponimiczny (sufiks, prefiks albo przyimek) wywodzą się, należą do różnych języków (Kondratiuk 1986, s. 186).

W związku z powyższym wśród formacji hybrydalnych znalazły się ojkonimy motywowane słowiańskimi apelatywami bądź antroponimami, utworzone za pomocą litewskich przyrostków; ojkonimy zawierające w podstawie litewskie apelatywy bądź antroponimy, utworzone za pomocą słowiańskich formantów i ojkonimy złożone z dwóch rdzeni o różnym pochodzeniu językowym, np.:

Woroniszki – ros. *ворона* ‘wrona’ + bałtycki formant *-iszki*;

Jawidowszczyzna – lit. antr. *Jovydas* – *jo-* (*joti* ‘jechać konno’) + *vyd-* (*iš-vydo* ‘zobaczył’), por. *Jawid* NP I;

¹⁸ Jan Otrębski w *Gramatyce języka litewskiego* nie analizuje tego formantu. Do litewskich formantów zalicza go Marija Razmukaitė, lecz nie opisuje (zob. Razmukaitė 1997).

Wolkogule – ros. *волк* ‘wilk’, lit. *vilkas* ‘wilk’ i lit. *gulėti* ‘leżeć’ lub lit. *guolis* ‘legowisko’; por. też lit. *valka* 1. ‘kałuża po deszczu’, 2. ‘miejsce błotniste, gdzie ciągle stoi woda’ i lit. *gulėti* ‘leżeć’ lub lit. *guolis* ‘legowisko’¹⁹;

Dagiesy Orłowskie – lit. *degėšiai* ‘zgliszczka’ oraz ojk. *Orłowo*;

Łajbiszki Małe – pol. *mały* i ojk. *Łajbiszki* – od lit. antr. *Laiba* LPŽ II, por. lit. *laibas* ‘smukły’;

Sankołaby – od antr. *Sankus* LPŽ II i lit. gwar. *lobas* ‘kotlinia, wąwóz, dolina’; por. antr. *Санька, Санько : Александр* BA I; por. antr. *Sańko : Aleksander* SSNO V.

Zjawiskiem wartym uwagi jest również wielomotywacyjność ojkonimów sygnalizowana już w niniejszym artykule podczas omawiania niektórych z nich. Za nazwę wielomotywacyjną należy uznać m.in. nazwę *Kuty*. Można ją wywodzić zarówno od apelatywów wschodniosłowiańskich, jak i bałtyckich, por. biał. *кым* ‘kąt’, por. lit. *kutas* ‘kosmyk rozczochranej wełny, pakułów’; lub też od antroponimów, por. *Kutas, Kutys* LPŽ I, *Kut, Kuty, Kuta* NP I, *Kymac, Kymacaj* BA II. Obserwujemy zjawisko wielomotywacyjności na gruncie kilku języków. Ojkonim ten można zaliczyć zarówno do klasy nazw odapelatywnych, jak i nazw powstałych od antroponimów. Za bardziej prawdopodobną uznano hipotezę o pochodzeniu odapelatywnym ze względu na znaczenie podstawy słowiańskiej i typ miejscowości (zaścianek). Nie wykluczono jednak motywacji odantroponimicznej. Jako nazwę wielomotywacyjną można traktować również ojkonim *Szutnie* – od lit. antr. *Šutinys, Šutinis* LPŽ II lub od pol. antr. *Szuć, Szućcień* NP II, lub od lit. *šutinys* ‘potrawa z niewielkich kawałeczków mięsa’ DLKŻ. W danym wypadku za bardziej prawdopodobną hipotezę wybrano motywację odantroponimiczną. Do wielomotywacyjnych nazw miejscowych należy zaliczyć też ojkonim *Kowale* – od pol. *kowal* lub antr. *Kowal* NP I, por. biał. *каваль* ‘kował’. W wypadku, gdy nazwę można zaliczyć zarówno do ojkonimów odapelatywnych, jak i odantroponimicznych, zaliczyłam ją do odapelatywnych, jeżeli mogła powstać od leksemu oznaczającego zawód, elementy flory i fauny, właściwości terenu (np. kształtu)²⁰, w innych wypadkach znalazła się ona w klasie nazw odantroponimicznych. Jeżeli do wyboru była klasa nazw utworzonych od słowiańskich apelatywów oraz klasa nazw utworzonych od bałtyckich apelatywów, ojkonimy zaliczyłam do klasy niejasnych nazw dwumotywacyjnych, np. *Wilkiszki* – od lit. *vilkas* ‘wilk’ lub antr. *Vilkas* LPŽ II; por. pol. *wilk* i antr. *Wilk* NP II.

* * *

¹⁹ W przypadku drugiej hipotezy nie jest to hybryda językowa.

²⁰ Nie dotyczy nazw miejscowości będących formami liczby mnogiej nazwisk na *-(i)onis*.

Analiza materiału wykazała, że wśród urzędowych nazw miejscowości przedwojennej gminy Turgiele przeważają ojkonimy derywowane słowotwórczo. Stanowią one ok. 56% materiału. Na drugim miejscu plasują się nazwy niederywowane słowotwórczo – ok. 29% materiału. Na trzecim miejscu znajdują się *composita* – ok. 15% materiału.

Wśród nazw niederywowanych słowotwórczo najliczniejsze są nazwy powstałe od apelatywów słowiańskich – 38 nazw. Dziewięć ojkonimów powstało od litewskich apelatywów. Pozostałe nazwy niederywowane zostały motywowane przez nazwy własne.

Z kolei wśród ojkonimów derywowanych od nazw własnych przeważają ojkonimy odantroponimiczne – 91 nazw.

W niniejszym artykule przedstawiłam hipotezy dotyczące etymologii i motywacji wybranych przedwojennych ojkonimów gminy Turgiele. Należy jednak zaznaczyć, że w wypadku wielu z nich wykrycie rzeczywistych motywacji nazewniczych wymaga o wiele głębszych badań – przejrzenia ogromnej liczby źródeł archiwalnych oraz przeprowadzenia badań terenowych, szczegółowego opracowania nazw w ujęciu diachronicznym²¹. Jest to trudne, zwłaszcza w odniesieniu do małych miejscowości, które z biegiem lat się całkowicie wyludniły i nie przetrwały do dzisiaj. Niemniej jednak na podstawie zaprezentowanej w artykule analizy widoczne są charakterystyczne dla badanego pogranicza interferencje między językami słowiańskimi i językiem litewskim, zwłaszcza slawizacja nazw o genezie litewskiej, ich różnorodność, formy hybrydalne i wielomotywacyjność. Z kolei proponowane etymologie mogą okazać się przydatne w dokonaniu szczegółowej klasyfikacji strukturalnej badanych ojkonimów.

Bibliografia

- Adamkovič, A. (2012). Toponimy i gidronimy s relikdami litovskogo ŕzyka v zapadnoj časti Glubokskogo rajona Vitebskoj oblasti Respubliki Belarus', *Latvijas Universitātes raksti*, 772, 65-78: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/lu-raksti-pdf/772-sejums/> [dostęp 25.05.2016].
- Ananiewa, N. (1993). Mikrotoponimia w gwarach polskich pogranicza słowiańsko-bałtyckiego. W: S. Warchoł (red.), *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych* (37-48). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bacevičiūtė, R., Ivanauskienė, A., Leskauskaitė, A., Trumpa, E. (2004). *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

²¹ Do opracowania w ujęciu diachronicznym są niezwykle przydatne również XVIII-wieczne i późniejsze księgi metrykalne parafii Turgiele.

- Biryła, M.V. i Vanagas, A.P. (1968). *Litojškià èlementy ŷ belaruskaj anamastycy*. Minsk: Akadèmià navuk Belaruskaj SSR.
- Buch, T. (1961). Litewskie nazwy miejscowości powiatu Sejny i Suwałki, *Onomastica*, VII, 221–229.
- Buch, T. (1966). Z badań onomastycznych w północnej Sejneńszczyźnie, *Kalbotyra*, XIV, 31–35.
- Chomiński, O. (2010). Obszar językowy litewski w państwie polskim 1927–1933, oprac. i podał do druku L. Bednarczuk. *Acta Baltico-Slavica*, 34, 197–261.
- Garšva, K. (2009). LDK paribių vietovardžiai, W: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos. Bibliotheca Archivi Lithuanici*, VII, 59–70.
- Garšva, K. (2019). *Rytų Lietuvos oikonimai: kilmė, sandara, raida*. <http://lki.lt/wp-content/uploads/2019/10/Vanago-konferencijos-prane%C5%A1im%C5%B3-TEZ%C4%96S.pdf> [dostęp 9.04.2022].
- Juchniewicz, B. (2011). *Krótki zarys dziejów parafii turgielskiej 1511–2011*²².
- Kondratiuk, M. (1974). *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kondratiuk, M. (1985). *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kondratiuk, M. (1986). Bałtycko-słowiańskie hybrydy nazewnicze z formantami -(z)na, -szy(z)na, -icha na terenie Białostoczczyzny. W: S. Warchoł (red.), *Formacje hybridalne w językach słowiańskich* (185–198). Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.
- Otrębski, J. (1963). Sławizacja litewskich nazw wodnych i miejscowych. W: W. Doroszewski (red.), *Z polskich studiów slawistycznych. Seria 2. Językoznawstwo* (267–286). Warszawa: Polska Akademia Nauk.
- Otrębski, J. (1965). *Gramatyka języka litewskiego. T 2. Nauka o budowie wyrazów*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Razmukaitė, M. (1998). *Lietuvos priesaginiai oikonimai. Daktaro disertacija*, Vilnius (rękopis).
- Romańczuk, A. (2003). O adaptacji mikrotoponimów w warunkach dwujęzyczności. W: A. Engelking i R. Huszcza (red.), *Pogranicza języków, pogranicza kultur. Studia ofiarowane Prof. Elżbiecie Smułkowej* (166–172). Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Safarewicz, J. (1956). Litewskie nazwy miejscowe na -iszki, *Onomastica*, II, 15–63.
- Safarewicz, J. (1982). Polskie nazwy miejscowe na -iszki, *Język Polski*, LXII, 98–101.
- Tarvydas, S. (1958). *Lietuvos vietovardžiai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir Mokslinės literatūros leidykla.
- Vanagas, A. (1970). *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mintis.

²² Egzemplarz znajduje się w bibliotece gminy Turgiele.

Žilo, B. (2020). Nazwiska mieszkańców parafii Turgiele i okolic w latach 1756–1766 – wybrane problemy badawcze. *Prace Filologiczne*, LXXV, cz. 2, 387–402.

Wykaz skrótów

- BMK – *Baza Miejscowości Kresowych*: <http://www.kami.net.pl/kresy/> [dostęp 05.12.2015].
- BA I – Biryła, M.V. (1966). *Belaruskaïa antrapanimiïa. 1. Ulasnyïa imïony-mïanushki, imïony na bats'ku, prozvischchy*. Minsk: Navuka i tÛkhnika.
- BA II – Biryła, M.V. (1969). *Belaruskaïa antrapanimiïa. 2. Prozvischchy, utvoranyïa ad apelïatyûnai leksiki*. Minsk: Navuka i tÛkhnika.
- DLK – Keinys, S. (red.). (2006). *DabartinÛs lietuvių kalbos ųodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- LAG – Salnais, V., Maldups, A. (red.). (1931). *Lauksaimnieku uncitu zemes ipašnieku adresu grāmata*. Rīgā: Valters un Rapa.
- LASų – Bikelis, P. (1976). *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo ųinynas, t. II*. Vilnius: Mintis.
- LHEų – Vanagas, A. (red.). (1981). *Lietuvių hidronimų etimologinis ųodynas*. Vilnius: Mokslas.
- LKų – Balčikonis, J. (red.). (1941–2002). *Lietuvių kabos ųodynas*, Vilnius: Mokslas.
- LPų – Vanagas, A. (red.). (1985, 1989). *Lietuvių pavardųių ųodynas, t. 1–2*. Vilnius: Mokslas. Pozyskano z <http://pavardes.lki.lt> [dostęp: 03.2016].
- LVų – Bilkis, L., MaciejauskienÛ, V., RazmukaitÛ, M. (red.). (2008–2021). *Lietuvos vietovardųių ųodynas. T. I–IV*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- MRB – Współczesna internetowa mapa administracyjna Białorusi: <http://maps.by/map> [dostęp 12.02.2016].
- MRL – Współczesna internetowa mapa administracyjna Litwy: http://www.regia.lt/map/salcininku_r [dostęp 05.12.2015].
- NMP – Rymut, K. (red.). (1996–). *Nazwy miejscowe Polski : historia, pochodzenie, zmiany*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- NNPBR – Liemciuhova, V. (red.). (2003–2010). *Nazvy nasielienych punktaų Respubliki Bielaruš*. Minsk: <http://slounik.org/books> [dostęp 01.15.2016].
- NP – Rymut, K. (red.). (1999, 2001). *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny, t. 1–2*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- SNNPGW – ųuba, P.P. (red.). (1982). *Sloųnik nazvaų nasielienych punktaų Hrodzienskaj voblastci*. Minsk.
- SSNO – Taszycki, W. (red.). (1965–1987). *Słownik staropolskich nazw osobowych, t. 1–7*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo PAN.

WMRP – GUS. (1938). *Wykaz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. 1, Województwo wileńskie*. Warszawa: GUS: <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=7592> [dostęp 20.11 2015].

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule zostały przedstawione uwagi o etymologii i motywacji urzędowych nazw miejscowości (ojkonimów) przedwojennej gminy w ówczesnym województwie wileńskim, obecnie należącej do okręgu wileńskiego na Litwie oraz rejonu oszmiańskiego na Białorusi. Badane tereny to obszar intensywnych litewsko-słowiańskich kontaktów językowych i kulturowych, które miały i nadal mają duży wpływ na kształtowanie się swoistych form nazw miejscowych. Materiały onomastyczne zostały wyekscerpowane ze źródeł przedwojennych. Na ich podstawie autorka przeanalizowała zebrane ojkonimy oraz podjęła próbę opisu podstawowych sposobów ich sławizacji.

SŁOWA KLUCZOWE: ojkonimy, województwo wileńskie, pogranicze językowe, hybrydy, formanty

BOŻENA ŽILO
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa